

Den laddade

Fritänkaren

Nr. 228 September 2014

Tjugoandra årgångens nummer 10

Innehåll i detta nummer:

Ayn Rand (1905-82)	2
Några svenska satiriker	3
Hugo Alfvéns komplikationer (1872-1960)	4
Ahasverus minnen, del 137: <i>Förrädaren</i>	6
Några gamla filmer (bl.a. efter Ayn Rand)	9
Shakespearenotis	11
Några milstenar, september 2014	12
Återupplivningen, del 5: <i>Doktor Sandy om Ukraina</i>	12
Tålamodsresan, del 1: <i>Det första rycket</i>	13
Tillbaka till Spiti, del 11: <i>Avsked från Lamayuru</i>	15
Resan till Dzhongkhul, del 20: <i>Bakslaget och gatloppet</i>	16
Förseningsresa med komplikationer, del 9: <i>Darjeelings varma famn</i>	18
Vipassana	19

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 10 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 17.9.2014

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - Letnany 250

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Ayn Rand (1905-82)

Egentligen Alisa Zinovjevna Rosenbaum, föddes i Sankt Petersburg men utvandrade eller snarare flydde 1926 till USA för att bli mera amerikansk än någon amerikanare. Från början var hon inställd på att klara sig på egen hand och skapa sitt eget liv på egna villkor, och denna absoluta integritets självständighet är hennes särmerke genom hela livet: hela hennes liv är en demonstrativ protest mot allt vad kollektivisering heter.

Hon slog igenom som författare och dramatiker relativt tidigt men har egentligen bara åstadkommit två stora romaner, som är desto större: *The Fountainhead* och *Atlas Shrugged*, på svenska "Och världen skälvde". Båda är mastodontromaner på över tusen sidor och har inte varit okontroversiella, ehuru ingen kunnat vägra dem ett rättvist erkännande som ytterst kvalificerade romaner, den ena mer imponerande än den andra. Invändningarna har varit mot hennes uttalat kontroversiella filosofi och mot den astronomiska vidlyftigheten. *The Fountainhead* bearbetade hon själv för film, och filmmanuset i sin rappa koncentration framstår som effektivare än romanen, fastän egentligen allting från romanen finns med. Ännu mera överdimensionerad är vidlyftigheten i *Atlas Shrugged*, en gigantroman på 1200 sidor som innehåller allt, tågkastastrofer, massförstörelsevapen i effektiv användning, passioner in absurdum och glödande pathos, med en final i form av ett tal som överträffar Charlie Chaplins i "Diktatorn", och ändå tycker man att allt detta hade kunnat formuleras i ett betydligt mera praktiskt koncentrerat format. Romanen är ett mästerverk, det är ingen tvekan om saken, den kom ut 1957 och skrevs i författarinnans högsta möjliga mognad, och bara formen (i tre delar med tio kapitel i varje) är iögonfallande i sin fulländade formstruktur. Dessutom är romanen, nu mer än 50 år gammal, imponerande modern och i högsta grad aktuell fortfarande. Den framröstades i Amerika som den bok som näst efter Bibeln haft störst inflytande över människors liv.

Liksom *The Fountainhead* handlar den om en människas integritet och hans kamp mot en värld som ifrågasätter och utmanar denna. I *The Fountainhead* ("Fundamentet" eller "Urkällan") är det en arkitekt som har sina egna idéer och vägrar acceptera något uppdrag om han inte får genomföra sin arkitektur som han själv vill. Han tackar nej till de bästa jobben i New York och får hela etablissemangen och tidningsvärlden emot sig, tvingas försörja sig som borrhman i ett stembrott men lyckas ändå med ett arkitektoniskt genombrott och gör en hisnande karriär. I detta infinner sig den stora passionen, men hans älskade gifter sig med hans värsta motståndare i tidningsvärlden. Ändå lyckas dessa båda extrema män finna varandra och samarbeta, men arkitektens envishet måste till slut leda till en avgörande kris. En kollega till honom ber honom om hjälp med att genomföra New Yorks största husprojekt, och arkitekten går med på det på villkor, att hans planer följs till punkt och pricka. Ändå tvingar sig sponsorernas intressen in på projektet med sina manipulationer, resultatet blir avvikande från grundplanerna, varpå arkitekten spränger hela det färdiga kvarteret i luften. Han ställs inför rätta, och allting ställs på sin spets, där hans konstnärliga integritet ställs mot världens lagliga medelmått.

I *Atlas Shrugged* är det en uppfinnare som genomför en mirakelmotor, som han vägrar ställa till samhällets tjänst. Han har sina själsfränder, andra genier, pionjärer och buckanjärer, till med en kompositör som har fräckheten att komponera otidsenlig, melodisk och klassisk musik, (hans femte pianokonsert går som en extra röd tråd genom hela romanen, en konsert som bara existerar ryktesvis, och man kommer omedelbart att tänka på att Rachmaninov bara skrev fyra pianokonsert, och tillsammans undflyr de samhället för att skapa sitt eget Silicon Valley utom räckhåll för samhällets korrupktion och fördärv. Här är det kapitalismen som ifrågasätts och ställs inför rätta genom hela boken, och dess existensberättigande ställs ideligen under nya prövningar med både sina försvarare och anklagare. Liksom i *The Fountainhead* är den egentliga huvudpersonen en kvinna, som hela tiden under äventyrliga turer och vacklanden hit och dit försöket treva sig fram till vad som är rätt. I båda romanerna lyckas hon till slut, det hela leder någon vart till en lösning som verkar fungera, men lösningarna är ingalunda självklara.

Efter sin andra stora roman satsade Ayn Rand enbart på att få fram sin filosofi, som måste betecknas som en av 1900-talets mest betydande i Amerika, då den både är praktisk och rationell. Hennes läromästare är Aristoteles, och hennes ideal är det absoluta förnuftet i konsekvent klarhet och rationalism med kategoriskt förnekande av all religions och övertros existensberättigande. Det är

också arkitektens linje i *The Fountainhead*, den säkert största arkitekturroman som har skrivits, medan hon samtidigt ger fritt fram för romantisk idealism. Det är detta som gör henne spännande – hon är både filosofisk, extremt rationell samt extremt romantisk. Vad hon i någon mån saknar är den nödvändiga realismen, fastän hon själv förespråkar den, vilken brist är hennes enda svaga punkt.

Som kvinna är hon dock starkast just som romantiker, vilket framkommer främst i hennes dramatiseringar. *The Fountainhead* filmades med framgång på hennes bearbetning med Gary Cooper och en alldeles utmärkt Patricia Neal i huvudrollerna samt med Raymond Massey helt övertygande som den ultracyniska mediamogulen i regi av ingen mindre än King Vidor ("Duell i solen", "Krig och fred" med mera,) och med Max Steiners överväldigande smäktande musik, medan ingen ännu har vågat sig på att filma *Atlas Shrugged*, som dock verkligen skulle göra sig som film med flera mycket effektiva katastrofingredienser utom svindlande passioner. Däremot gjorde sig Ayn Rand även skyldig till filmmanuset till den lilla romantiska filmen *Love Letters* med Jennifer Jones och Joseph Cotten 1945, en synnerligen intressant kärlekshistoria från andra världskriget, där Jennifer Jones spelar det oskyldiga offret i en kärleksintrig med mord som gjort henne otillräknelig till följd av kärleksaffärens komplikationers obegriplighet. Här kommer Ayn Rand kanske allra bäst till sin rätt, som romantisk kärlekspsykolog av nästan oöverträffad kaliber.

Se vidare bland filmerna.

Några svenska satiriker

"Lelle Printers" (Hans Dahlman) "Lexikon för supervalåret 2014" är en humoristisk satir över hela det svenska samhället som framtingar många oemotståndliga och hjärtliga skratt men ger samtidigt en trist bild av dagens fusksamhälle med dess erbarmliga renons på ryggrad. Roligast är väl det omfattande kapitlet med alla alkoholinstanser, medan definitionen på Gladpack väl tar priset – norska för kondom.

Ju mindre sagt om valet, desto bättre, vågar vi skriva nu innan valet är över, för hur det än går lär det knappast bli bättre utan bara sämre, i takt med den övriga försämringen i resten av världen. Sverige är tyvärr inget undantag, hur bra det än är och även om det skulle vara bäst i världen, vilket somliga inte helt utan fog menar. Problemen är oöverskådliga, och att bara skoja bort dem, ironisera och driva med samhällssjukdomarna och -bristerna är knappast något effektivt sätt att åtgärda dem.

Tage Danielsson har närmast helgonstatus i svenskt kulturliv, och ingen har väl någonsin vågat ifrågasätta honom. Det är kanske äntligen dags att syna honom närmare.

I förordet till sitt "Paket" hävdar Danielsson att "vi lever i TV-åldern" och jämför Nordisk Familjebok med Gösta Knutsson, Runeberg med Putte Kock och Martin Luther med Carl-Gunnar Hammarlund till de förstnämndas nackdel och menar i princip att den klassiska kulturen med dess bildningsideal är överspelad och utmanövrerad av TV-underhållningens överlägset lättillgängligare skval.

Inget ont om Tage Danielsson – han är en utsökt ordkonstnär, men frågan är om inte just hans tidsbundenhet är hans begränsning. Vem läser "Pelle Svanslös" idag, vem vet vem Putte Kock var, och nämns Carl-Gunnar Hammarlund, som på 60-talet så framgångsrikt dominerade svensk television, över huvud taget idag?

Tage Danielsson inledde sin skriftutgivning 1963 med "Bok" samma år som Olof Palme blev skolminister och inledde skrotningen av den svenska studentexamen, ett projekt som kröntes med framgång 1967 när i princip skolan var omvandlad från utbildningsinstitution till slussning av nivellerade medelmåttor in i det socialistiska folkhemmet. Man måste då fråga sig, om skolan vann på att allt som hade med "andlig odling" ströks ur studieplanerna, att Runeberg spårlöst försvann med nästan hela den svenska litteraturhistorien ur undervisningen, att Shakespeare ströks ur de obligatoriska universitetskurserna i engelska, att religion och historia sattes på undantag med allmän historielöshet i samhället som följd, och så vidare. Svaret måste vara nej – allt som ströks ur folkbildningen var en oersättlig förlust.

Tage Danielsson red på denna utveckling som profet för just förtarvligandet och förenklandet av kulturen genom främst radio och TV, som utmärkte det svenska samhället under 60-talet och ledde

till narkomansamhället med dess förslappning och marginalisering av oliktankande med deras kroniska utanförskap till följd i protest mot den mediala hjärntvättens passivisering och fördumning av samhället.

Tage Danielsson i all ära, han förblir en underbar tillgång genom sitt ordkonstnärskap och sin filosofi och träffade ofta mitt i prick, men det samhälle som han gjorde sig till talesman för måste betecknas som ett intellektuellt fiasko.

I rättvisans namn bör det framhållas att det inte gick bättre för resten av världen. 1963 sköts Kennedy, Vietnamkriget trappades upp, de stora studentrevolterna spred sig som en löpeld över världen, och Kina inledde den tioåriga fullständigt katastrofala Kulturrevolutionen, som många över hela världen anslöt sig till, med kanske särskilt svåra följder för just Sverige – se hur det gick för Ingmar Bergman och Alf Sjöberg, våra två största regissörer, som utmobbadades i samklang med vad som närmast bör beskrivas som 60-70-talens allmänna kulturförintelse.

Här är en typisk Tage Danielsson-dikt och en av hans bästa:

”En kommer hit för att fly från nöden,
en kommer hit för att undgå döden.
En kom hit, av terror tvungen,
en kom hit för att gifta sig med kungen.
Dom är tyskar, iranier, greker och turkar,
mest är dom snälla, andra är skurkar.
En del är ärliga, andra skumma,
en del är genier, andra är dumma.
Mest är dom fredliga, andra vill slåss,
med andra ord dom är som oss!
En del söker lugnet i stället för bråket,
det enda vi svenskar kan bättre – är språket.
Det sägs att vi stammar från Adam och Eva,
som inte var svenskar – men ja må dom leva!”

Hugo Alfvéns komplikationer (1872-1960)

Vad som omedelbart tilldrar sig ens intresse i Hugo Alfvéns både omfångsrika och frenetiskt verksamma liv är hans stormiga förhållande till sin första hustru Marie Krøyer, som man i allmänhet menar att han stal från hennes första man Peder Severin ”Sören” Krøyer, den norske målaren som blev Skagenmålarnas främsta representant – vid sidan av sin hustru. Emellertid var det inte så enkelt och Alfvén inte fullt så skyldig som han kan verka. Sören Krøyer var instabil och började tidigt lida av mentala problem, som med åren tog sig fatala uttryck genom fullständig blindhet – det värsta som kan drabba en målare. Han träffade Marie under sin studietid i Paris, hon var 16 år yngre, deras förhållande var stormigt från början, och när hans mentala besvär blev uppenbara i 45-årsåldern kan man förstå Marie att hon föll för den begåvade och betydligt yngre Hugo Alfvén, som var fem år yngre än hon. Hon skilde sig från Sören Krøyer först 1905 och gifte sig med Alfvén först sju år senare. Även deras äktenskap blev emellertid stormigt och slutade med skilsmässa på 30-talet efter långa och kvalfulla rättsprocesser. Han gifte sedan om sig med Catarina Wessberg, mer än tjugo år yngre än han, vilket äktenskap varade till hennes död. Sedan blev det ännu ett tredje äktenskap, så han kan knappast beskyllas för några brister i sina kärleksliv, ehuru hans enda barn blev dottern med Marie Krøyer.

Kärlekslivet var inte hans enda bekymmer. Hans största bekymmer var i stället ekonomin, då han i motsats till till exempel Kurt Atterberg inte hade något civilt yrke vid sidan av musiken utan fann sig hänvisad till att nödgas enbart leva på vad hans kompositionsbeställningar inbringade, vilket inte var mycket. Han fick tjänst vid Musikkonservatoriet i Stockholm som lärare i både kontrapunkt, komposition och instrumentation men tillträdde aldrig tjänsten, då han prioriterade sitt komponerande. Han hade helst sluppit sina många åtaganden som beställningskompositör för att i

stället helt få ägna sig åt sina symfonier, men brödrafödan gav honom inget val. Det blev i alla fall fem symfonier, som alla vittnar om hans överlägsna skicklighet i framför allt instrumentering, och det saknas aldrig temperament och liv i hans musik, vars mest dominerande karaktärsdrag är en påfallande skojfriskhet. Intressantast av hans symfonier är dock den fjärde, hans mest seriösa, som han kallade "I havsbandet" och där han med framgång försökt gestalta havets rikedom i intryck och uttryck i en musik som nästan ställer både Debussys och Nystroems musikaliska havsgestaltningar i skuggan men dock inte kommer i närheten av Ralph Vaughan Williams' stora havssymfoni, men hamnar dock som god tvåa, utan kör visserligen men dock med vokala inslag utan ord. Symfonin är både Alfvéns mest abstrakta och enda symfoniska programmusik, en säregen kombination kan man tycka, men det fungerar faktiskt.

Bland Alfvéns övriga symfoniska verk måste hans talrika beställningsverk framhållas, främst den populära "Midsommarvakan" men även andra rapsodier, som den akademiska och festliga "Uppsalarapsodin" (nästan som en pendang till Brahms "Akademisk festuvertyr") och skådespelsmusiken till John Bauers "Bergakungen", som han komponerade motvilligt på äldre dagar men dock med gott resultat.

De ekonomiska svårigheterna innebar att han nästan alltid måste pressa sig till det yttersta och allt utom arbeta ihjäl sig, och många av hans verk blev färdiga först i sista minuten. Själv underkände han i princip nästan alla, han var aldrig nöjd, och när han på gamla dagar fullbordat sin femte och sista symfoni vid 80 års ålder var han fullkomligt missnöjd med hela skapelsen utom den första satsen, som han kallade "det minst misslyckade han hade gjort".

Mest känd och uppskattad blev han naturligtvis som kördirigent, inom vilket område hans insatser varit ovärderliga och oöverskådliga som den svenska körmusikens *grand old man* och dirigent bland annat för Orphei Drängar, som sedermera Eric Ericson fortsatte föra mot nya höjder av konstnärliga framgångar.

Han blev i alla fall 88 år, en anmärkningsvärd ålder, och verksam som musiker in i det sista. Wilhelm Peterson-Bergers invändningar mot hans musik kunde vara, att hans harmonik inte alltid var logisk och konsekvent, den är ofta mera artificiell och utstuderad än naturlig, och det kan man hålla med om. Dock är han vid sidan av Wilhelm Stenhammar den avgjort skickligaste symfoniska kompositör som Sverige ägt.

Kjell Gredes mycket lyckade film "Hipp hipp hurra!" från 1987 om Krøyer (Stellan Skarsgård i en av sina bästa roller), Alfvén och deras hustru Marie:

<http://www.swefilmer.com/hip-hip-hurra-1987/hip-hip-hurra-1987-video_ec97f9813.html>

Abasverus minnen, del 137: Förrädaren.

”Det finns inte ett rent hår i Ryssland.”

Han gjorde ett mycket trött och gammalt intryck när jag fördes inför honom, medan han samtidigt till sitt yttre alldeles påtagligt verkade vara den yngsta och mest energiska och vitala general jag hade sett. Samtidigt gjorde hans yttre ett mycket egendomligt intryck genom sin extremt särpräglade individualitet – jag har aldrig sett någon som liknat honom. Han liknade ingen annan och ingenting. Han såg inte alls bra ut, men samtidigt var hans utseende så extremt personligt att man måste spärra upp ögonen av häpnad inför dessa så markanta, nästan överdrivna och demonstrativt personliga och nästan grova drag. Vem hade jag framför mig egentligen?

Jag hade förbryllats av att jag alls kallats till honom, då vi aldrig haft med varandra att göra, och jag kunde inte för mitt liv förstå varför. Som om han läst mina tankar öppnade han samtalet genast med att förklara sig:

”Jag har hört att ni varit med honom i nästan alla hans livs mest avgörande stunder och allra mest i Ryssland, och att han haft förtroende för er. Därför ville jag gärna av er veta vad ni menar om den mannens öde.”

”Kan ni precisera er närmare?”

”För att förstå mitt eget öde vill jag gärna försöka förstå hans. Förstod ni er på det?”

”Nej.”

”Ändå var ni hans enda astrolog. Kunde ni begripa varför han dröjde så länge med att ge order om sitt återtag?”

”Han väntade på fiendens svar som aldrig kom.”

”Kunde han inte fatta av fiendens handlingar vad det var för fiende han hade och vad han menade?”

”Det var det han inte kunde göra.”

”Ändå var det ju så övertydligt. Hur kunde han missförstå det?”

”Det var inget missförstånd. Han kunde bara inte förstå det.”

”Vad var det han inte kunde förstå?”

”Den totala nedrigheten, det kallblodiga offrandet av en historisk huvudstad med alla dess kvarvarande liv bara för att vägra konfrontation, över huvud taget vägrandet till kontakt. De hade ju dock varit goda vänner tidigare”

”Förstod han inte att ryssarna skulle vara sådana redan när hans frieri till tsarens syster blev avsnäst med nedlåtande förolämpningar?”

”Han trodde alltid sina medmänniskor om någon sorts inneboende naturlig anständighet och sökte denna hos alla, då han själv var idealist.”

”Ja, han är en obotlig romantiker, och så politiker som han är har han aldrig sett att just politiken berövar människan hennes mänsklighet. Ryssland är världens största nation med dess största folkmängd och är alltså världens mest betydande stormakt. Alltså måste maktpolitiken där vara mera skadlig för den mänskliga naturen än någon annanstans. Och vi har sett att så är fallet genom hans lömska krig mot Sverige för att stjäla Finland under sken av välvillig fred och vänskap. Jag tror inte det finns ett enda rent hår i hela Ryssland. Det borde kejsaren ha sett från början.”

”Det var han som övertalade Alexander att angripa Finland.”

”Ja, men inte med svek. Napoleon skulle aldrig lova ett land fred och välvilja bara för att i fred få kunna knivhugga henne i ryggen. Mycket kan man andraga mot Napoleon men aldrig någon brist i rent spel – utom i kortspel, för där luras han alltid. Han har alltid fuskat men aldrig ohederligt.

Nå, till saken. Har han sagt något till er om mig?”

”En hel del.”

”Vet ni vad han tänker om mig idag?”

”Det samma som alla fransmän.”

”Jag vet, och det är det som är mitt bekymmer, och det är därför jag har bett er komma. Tror ni verkligen att jag själv ville eller önskade bli Frankrikes värsta förrädare?”

”Ärligt talat tror jag inte att ni är det.”

”Varför inte?”

”Det finns värre förrädare i Frankrike. Värst är Talleyrand.”

”Ni har rätt, den värsta skurken av alla, vars livs högsta ambition är att förråda Napoleon intill förintelse efter att ha fått hela sin karriär och förmögenhet av honom. Och nummer två är Fouché, som dock är duglig och kan sina saker och vet vad han gör. Jag har samarbetat med honom, och det drev in den första kilen mellan mig och kejsaren. Men Talleyrands skurkaktighet och Fouchés mästerskap i intriger gör inte mitt förräderi mindre, eller hur?”

”Jag tror mera att det är en olycklig tillfällighet att ni avgjort kriget.”

”Varför tror ni det?”

”En känsla bara.”

”Ni vet inte hur rätt ni har. Jag lovade mig själv, när jag fick mitt nya kungliga ansvar, att aldrig bära vapen mot mitt hemland, hur mycket jag än hade emot Napoleon och vilka katastrofala misstag han än gjorde, och det var inte bara för att jag hade i utsikt att bli hans eventuella efterträdare. Det var mitt samvete. Jag var fransman, och som soldat kunde jag allra minst vända mig mot Frankrike.”

”Varför gjorde ni det då?”

”Jag ber er att tro mig hur otroligt det än låter, och ingen annan kommer väl någonsin att tro det, men det var faktiskt slumpen. Jag tvingades till det. En halsstarrig och egensinnig men fullständigt hederlig och rättskaffens general, den enda fläckfria från det finska kriget, tog ett eget initiativ när han såg en möjlighet i Hamburg. Det var ett klart insubordinationsbrott, och han borde bli arkebuserad för det, men lika litet som Napoleon kunde låta arkebusera mig kan väl jag arkebusera honom, bara för att han gjorde vad han tyckte var rätt, men hans initiativ i Hamburg mot Napoleon tvingade mig till de allierades sida. Det var kört, hur mycket min älskade hustru i Paris än bönade mig om att jag inte skulle vända mig mot Frankrike, för min egen skull. Hon trodde faktiskt jag kunde bli Napoleons efterträdare, men efter den där Döbelns insats vid Hamburg var det kört. Jag var fast. Jag måste vara konsekvent, om jag inte ville bli en vacklande opålitlig och hederslös svikare och lömsk bedragare som tsar Alexander, och ställa upp på de allierades sida. Det enda jag kunde göra för att lindra mitt eget landsförräderi så mycket som möjligt var att så mycket som möjligt hålla mina arméer utanför striderna och bara ingripa när det inte kunde undvikas längre.”

”Om ni inte ingripit vid Leipzig hade Napoleon segrat och suttit kvar.”

”Tror ni det? Jag kom så sent som möjligt. Men ni har rätt. Napoleon var inte slagen då ännu. Frågan är vem av oss som minst kan förlåta den andra.”

”Vad menar ni?”

”Han kommer aldrig att kunna förlåta mig mitt landsförräderi, och inte heller alla fransmän med honom, men jag kommer aldrig att kunna förlåta honom att han slarvade bort världens största armé i Ryssland. Det var ändå en halv miljon man som offrades där och bara för hans skull.”

”Jag tror inte han ville det själv.”

”Naturligtvis ville han det inte själv. Men han väntade fem veckor i Moskva! Han inbillade sig att Alexander skulle komma krypande till honom och fattade inte av Alexanders tidigare falskhet att han aldrig skulle kunna nedlåta sig till rent spel, vilket kostade honom den största armé Europa har sett och hela hans livsverk! Hur kunde han schabbla bort världshistoriens kanske mest enastående enmansprestation? Nej, det kan jag aldrig förlåta honom, och inte världen heller.”

”Om det är något jag är säker på, så är det att han även i det monstruösa ryska företaget bara leddes av sin idealism. Han såg sin chans att kunna inlemma Ryssland i det civiliserade Europas upplysta gemenskap, och ledstjärnan i den idealismen var hans kärlek.”

”Vad pratar ni om? Vad då för kärlek?”

”Marie Walewska.”

”Jaså, hon.”

”Hon var den enda som verkligen älskade honom och som även han kunde älska utan att bli bedragen.”

”Ni har rätt. Jag kunde aldrig förstå hans svaghet för den där stackars Joséphine, som bara bedrog honom hela tiden. Han kunde aldrig förstå eller se när han blev bedragen av sina närmaste. Och den där Habsburgskan också. Han inbillade sig att han genom att gifta in sig hos Habsburgarna skulle få dem till bundsförvanter – hans vackraste drag är hans innerliga familjetrohet, men tyvärr var han alltid

ensam om den. Alla hans bröder och systrar – tala inte om dem. Han raserade alla Europas värdelösa kungahus bara för att sätta upp sina värdelösa bröder och systrar som kungar i stället. När han gjorde sig till kejsare förnedrade han sig till att placera sig på samma nedriga nivå som just alla Europas värdelösa kungahus och galna kejsare – tsar Pavel är ett lysande exempel på den kejsarvärdighet Napoleon tog på sig frivilligt. Men tillbaka till kärleken. Så ni menar att Marie Walewska tussade honom på Ryssland?”

”Naturligtvis, för Polens skull.”

”Hon har fått barn med honom, och det skulle inte förvåna mig om den pojken blir den enda som det blir något av i hela den bisarra karusellen Bonaparte. Ni har rätt. Henne kan han lita på. Hon kommer lika litet att svika honom som Polen. Han fann den rätta till slut när det var för sent och han redan gjort bort sig med den där svarttandade änkan Joséphine och den där lättfärdiga Habsburgskan, som kommer att släppa honom genast bara hon får en bättre älskare. Han skulle ha hållit sig till sin första.”

”Desirée?”

”Ja. Bara hon hade kunnat göra folk av honom, som hon lyckades göra folk av mig. Hon hade aldrig bedragit honom, hur mycket de än tvingats leva åtskilda, liksom hon aldrig bedragit mig eller jag henne.”

”Varför släppte han henne?”

”Ja, det var där det började. Han blev fåfång. Joséphine var Barras’ älskarinna, och Barras övertalade honom att hon kunde bli bra för hans karriär. Bara därför höll han fast vid henne så länge hur mycket hon än bedrog honom, för att han trodde hon betydde tur för honom. Det kanske hon verkligen gjorde, för när han äntligen skilde sig från henne blev både Talleyrand och Fouché hans övermäktiga fiender, han började begå misstag, han fastnade i Spanien och ställde till med Eylau, och så kom Ryssland. Men jag kan aldrig för mitt liv begripa varför han väntade fem veckor i Moskva innan han inledde återtåget. Det stämmer inte med hans överlägsna sinne för realistisk strategi.”

”Ni nämnde Eylau. Där finns kanske en antydning till en förklaring.”

”Hur så?”

”Efter slaget vid Eylau stannade han i åtta dagar vid krigsplatsen för att riktigt plåga sig själv med vad han åstadkommit. Det var krigshistoriens dittills hemskaste massaker. Inför Moskvas brand kanske han kände något liknande. Kvar i staden var bara lössläppta galningar och brottslingar, som släpptes ut ur sina därhus och fängelser och givits facklor för att tända eld på staden. Kvar fanns också alla medellösa och övergivna tiggare, invalider och sjuka. Hela staden var ett inferno av grotesk förvriden mänsklig galenskap. Scenen var som en tavla av Hieronymus Bosch. Det var helvetet på jorden, och Napoleon ville kanske plåga sig själv så länge som möjligt med att tvinga sig att beakta resultatet av vad han åstadkommit.”

”En intressant teori. Jag skall begrunda saken. Kanske ni är lösningen på spåren. Jag ber att få behålla kontakten med er. Jag kan behöva fler konsultationer.”

”Jag står gärna till ert förfogande som till Napoleons.”

”Tack, min herre.”

Och jag fick gå.

Så var mitt första möte med denna Napoleons märkligaste marskalk, den enda av dem alla som kunde mäta sig med Napoleon i råd och dåd och den enda som överlevde, med det kungadöme Napoleon lät honom få 1810. Svenskarna erbjöd det åt honom i hopp om att han skulle stjäla tillbaka Finland åt dem, som ryssarna stulit från dem genom svek och fult spel, men när det inte gick stal han Norge åt dem i stället.

Redan hans föregångare, Gustav IV Adolf, hade en gång erbjudit Napoleon sitt vapenbrödraskap om han fått stjäla Norge från Danmark, men Napoleon betraktade Gustav IV Adolf lika mycket som en strunt som alla andra kungar.

Dock kom Jean-Baptiste Bernadotte aldrig över sin malande känsla av förräderi gentemot sitt hemland Frankrike, som han aldrig återsåg efter Napoleons slutliga fall. Det var hans hemliga lidande som han bar resten av livet, som han inte ens kunde dela med sin drottning Desirée, som Napoleon var den första att älska och som aldrig kunde trivas i Sverige men alltid helst uppehöll sig i Paris så länge hon kunde. Han gjorde vad han kunde för Sverige och Norge, men de var en klen tröst för

förlusten av Frankrike, som ödet tvingat honom att svika på samma sätt som hans vapenbror och tvillingsjäl och svågerns bror Napoleon mot sin vilja tvingats bli världens värsta bödel i stället för, som han avsett, befriare.

Några gamla filmer

Inte en enda film har avverkats under en månads reslig frånvaro, varför filmkrönikan denna gång inte kan bli så vidlyftig. Låt oss börja med några redan nämnda filmer.

Kjell Gredes film om Sören Krøyer 1987 "Hipp hipp hurra!" etablerade sig från början som något av en svensk klassiker, och ingenting har rubbat dess ställning trots alla dess formella brister. Det är framför allt tidsbilden och miljön som filmen fångat på ett övertygande sätt, och Stellan Skarsgård gör ett oförglömligt porträtt av den krisdrabbade målaren. Vad man kan invända mot är partiskheten för Sören Krøyer, medan den unge sprättige Hugo Alfvén, som stjälar hans hustru, närmast framstår som en skurk. Detta är ensidigt men fullt mänskligt, om man tar i beaktande att filmen mest SKA handla om Sören Krøyer och därmed focusera på hans sida av saken. Vad man ytterligare kan diskutera är, om skilsmässan blev en följd av hans mentala labilitet, eller om hans sjukdomskris bröt ut på grund av skilsmässan. Detta är egentligen filmens viktigaste fråga, och en annan fråga är om den alls kan utredas, då egentligen båda frågorna hänger samman.

King Vidors filmatisering av Ayn Rands "*The Fountainhead*" är som flera av King Vidors filmer monumentalt imponerande, och det faktum att hela filmen handlar om arkitektur och det i New York med idel skyskrapor understryker det resliga i den nästan svindlande monumentaliteten, där slutsekvensen är som pricken på i-et. Gary Cooper har fått kritik för sin träaktiga framställning av arkitekten, men hans konsekventa återhållsamhet gör inte rolltolkningen mindre övertygande. Tvärtom. Just genom att han är så nästan farligt behärskad genom hela filmen kommer arkitektens inneboende vulkaniska styrka och kraft till ett desto mera genomslagskraftigt uttryck, och man tvivlar inte ett ögonblick på att han faktiskt ritat alla de byggnader som framställs, inklusive den sista. Som motvikt till hans hotfulla självbehärskning framstår Patricia Neal och Raymond Massey med sina oförblommerade passioner och hänsynslösa maktuttryck som en befriande balansering. Framför allt är detta en ytterst litterär film, dialogen är virtuos hela vägen utan uppehåll och avbryts inte ens av de våldsamt dramatiska händelseutvecklingarnas oavbrutna överraskningar, medan musiken gör sitt till för att göra detta till en nästan skamlöst undervärderad och idag bortglömd klassiker, fastän dess tema är tidlöst.

En annan sådan bortglömd och undervärderad film är Carol Reeds filmatisering från 1951 av Joseph Conrads "*An Outcast of the Islands*", hans andra roman och fortsättningen på "Almayers dårskap" och av många betraktad som Conrads bästa. Klart är att filmen är den bästa av alla Conradfilmatiseringar, fastän den i slutet skiljer sig helt från romanen. Trevor Howard spelar huvudrollen, den holländske kolonisatören Willems bland Sundaöarna som gör en äventyrarens karriär och råkar illa ut och finner sig till slut hänvisad till ett laglöst liv i fullständig bortglömdhet med en mycket fal kvinna som enda tröst. Ralph Richardson gör kapten Lingard, hans välgörare, som aldrig förlorar tålamodet med honom hur han än bär sig åt, förrän när Trevor Howard till slut hotar hela hans livsverk. Men mest imponerande i filmen är egentligen Robert Morley som Almayer. Det är en otacksam roll som Morley på sitt karaktäristiska sätt lyckas genomföra så suveränt, att intrycket av honom blir det starkaste i hela filmen. Wendy Hiller gör hans hustru, en roll som helt hamnar i skymundan, då den är sådan att man egentligen inte kan göra mycket av den utom genom ansiktsuttryck – kritiken har menat att rollen är bortslösad på en så utomordentlig skådespelerska.

Vad som gör filmen så unik är den helt autentiska miljön. Kapten Lingards Sambir är så väl återskapat, att det inte hade kunnat göras bättre eller mera övertygande i verkligheten med alla dess myller av kanotburna infödingar, den gamle hövdingen, den väl återgivna lokala mentaliteten, barnen och den udda föräldralösa pojken, som blir Willems enda vän – utom den överväldigande skönheten Aïssa, som egentligen är den som gör hela filmen med sin fullständigt tysta men desto mer

överväldigande personlighet. Tidningen *Observer* har menat filmen vara den mest dynamiska film som någonsin gjorts i England.

Tillbaka till Ayn Rand och hennes passioner, apropå Carol Reeds-Joseph Conrads yttersta passionssaga: Hon dramatiserade Chris Massies roman med en oförglömlig kärleksfilm som resultat, en av de mest smäktande som gjorts och med en dundereffekt som fullständigt överraskande slut.

Den intrikata historien är i all korthet följande: under kriget vill en soldat skriva brev hem till sin fästmö men är dålig på att skriva, så han ber sin kamrat (Joseph Cotten) hjälpa honom. Alltså skriver Joseph Cotten kärleksbrevet, som sedan hela filmen handlar om. Han blir skottskadad och hamnar på sjukhus i England, men efter sin konvalescens och efter krigsslutet reser han hem till Amerika och får då veta, att hans kamrat, som han skrev breven för, gifte sig vid hemkomsten med sin fästmö för att sedan bli mördad på ett outredbart sätt. Fästmön-hustrun (Jennifer Jones) påträffades blodig vid den döde makens sida i deras hem men kunde inte redogöra för vad som hänt och visade sig otillräknelig. Hon ställdes inför rätta, men då hon så tydligt inte var vid sina sinnens fulla bruk blev hon inte dömd utan i stället hänvisad till mentalvård.

Joseph Cotten ställs därmed inför en gåta som han naturligtvis vill utreda, då han känner sig medansvarig som kärleksbrevets författare. Han träffar Jennifer Jones, som kallar sig Singleton (romanens titel är "*Pardon My Simplicity*") och gör ett fullständigt menlost intryck – ingen kan tro att det är hon som mördat sin make, och allra minst Joseph Cotten. Han beslutar sig ändå för att försöka utreda mysteriet men får inte just någon hjälp från någon, då det enda vittnet, Jennifer Jones, så totalt har förträngt alltsammans att inte en ledtråd finns tillgänglig. Han blir emellertid kär i henne och ger sig in på det hopplösa företaget att försöka återuppväcka hennes minne, hur smärtsamt det än är, och bit för bit börjar han komma sanningen på spåren.

Det hela är en tidlös kärlekssaga om både extremt innerlig kärlek och det yttersta kärleksbedrägeriet, om passioner och himmelsskriande besvikelser men återgivet på ett mäterligt psykologiskt sätt, för vilket Ayn Rand har den största förtjänsten. Till detta kommer den smäktande musiken, som genomsyrar hela filmen och gör den ännu vackrare än vad den är. ("*Love Letters*" från 1945 i regi av William Dieterle.)

En annan bortglömd film, som på sin tid dock var mycket omtalad och fick flera utmärkelser, främst David Niven för sin gestaltning av huvudpersonen, är "*Separate Tables*" från 1958 på en pjäs av Terence Rattigan. Filmen är stjärnspäckad, nästan alla den tidens främsta aktörer är med och till och med Rita Hayworth, medan hela handlingen äger rum på ett strandhotell på den engelska sydvästkusten någonstans och går nästan aldrig ens ut genom dörren. Världinna på stället är Wendy Hiller, och bland gästerna ser man även Burt Lancaster med trassligt förflutet i ouppklarade kontroverser med Rita Hayworth, som har problem, men frågan är om inte filmens mest intressanta gestaltning är Deborah Kerrs framställning av den stackars kuschade ungmön Sibyl, som är helt förstörd av sin auktoritära mor Gladys Cooper, en fördömande skräcködlas och filmens enda monster. I allt detta gör David Niven som Oscarsbelönade roll som den stackars narraktige kaptenen som inbillar alla att han har ett stort förflutet medan han bara är den mest misslyckade i hela gänget – och slutligen inser det själv. Delbert Mann regisserade detta kammar drama, som i all sin småskurenhet och nästan patetiska småborgerlighet dock framstår som ett oerhört angeläget relationsdrama med fingervisning om att uppgörelser aldrig bör stickas under stol med – de måste ut hur ont det än gör.

En annan sådan självavslöjande film är försöket till dramatisering av rättegången mot kardinal Mindszenty i Ungern, där den hjärntvättade kardinalen här spelas av Alec Guinness i en av sina mest formidabla roller. Han var katolik själv och har verkligen gått upp i rollen, som hotar att krevera under hans omskakande behandling – ingenting lämnas intakt i denna uppgörelse med sig själv. Som hans motpart framstår Jack Hawkins som den icke namngivne förhørsledaren-åklagaren, som metodiskt går in för att smula sönder kardinalens personlighet bit för bit.

Filmen säger omedelbart ifrån att den inte grundar sig på verkligheten, medan ingen kan bortse från att det är just vad den gör. Kardinalen gjorde efter andra världskriget lika mycket motstånd mot den nya kommunistregimen som han gjort mot nazisterna och pilkorsarna, dessa överlevde han, men

kommunisterna vägrade acceptera att han höll på och ville helst eliminera den katolska kyrkan som ett icke acceptabelt främmande element i en stat som krävde att få kunna kontrollera allt. Han hämtades i sin basilika och fördes omgående i fängelse där han utsattes för omfattande hjäntvätt genom att hindras från sömn, tvingas stå upprätt under förhör flera dygn i sträck inför en starkt strålkastarbelyst vitkalkad vägg utan att kunna se sina förhørsledare, som hela tiden byttes ut i stafett, och ideligen drogas med förgiftat kaffe, tills han var stukad och kunde ställas inför rätta i en offentlig domstol som föga mer än en utbränd zombie och bli dömd inför hela världen som en bedragare och samhällsförrädare till livstids fängelse.

I filmen utsätts han varken för droger eller psykisk tortyr utan enbart ”vänkaplig övertalning” genom den enda förhørsledaren Jack Hawkins, som utger sig för att vara hans vän, då de samarbetat i motståndsrörelsen under världskriget, men just genom denna lindriga behandling (där den påtvingade sömnlösheten är det enda medlet som även kardinal Mindszenty utsattes för) lyckas makthavarna ändå få kardinalen dit de vill, till total underkastelse. Emellertid är det inte så enkelt. Här tar pjäsen (författad av Bridget Boland) en annan vändning än verkligheten. Har myndigheterna verkligen knäckt och besekrat kardinalen, eller är det han som besekrat dem genom sin ödmjukhet? Det är filmens intressanta frågeställning.

Både Alec Guinness och Jack Hawkins gör oföglömliga teaterprestationer i denna film, båda är fullkomligt övertygande, om dock Sir Alec är mera förkrossande i sitt engagemang i rollen. Filmen gjordes 1955, och följande år såg den ungerska revolten, där en av rebellernas första åtgärder blev att befria kardinalen ur hans livstids fängelse. Han levde sedan ett långt liv, skrev flera böcker och även sina memoarer och är ännu idag en av Ungerns viktigaste ikoner. Hans hem var basilikan i Esztergom, en stiftsstad norr om Budapest vackert belägen vid Donau, jag har besökt hans grav i den vackra kyrkan, som är ett föremål för oupphörlig vallfart och ett pilgrimsmål som jag varmt kan rekommendera.

Peter Glenville gjorde filmen ”*The Prisoner*” och gjorde sedermera även filmer som ”Översten och jag” med Danny Kaye och ”Becket” med Richard Burton som den mördade ärkebiskopen Thomas Becket och Peter O’Toole som den ansvarige kungen. Alec Guinness och Jack Hawkins spelade mot varandra igen följande år i ”Bron över floden Kwai”, som dock blev en helt annan sorts film.

Alec Guinness, vars hundraårsdag inföll i våras, spelade gärna dubbelroller, som i ”Sju hertigar” där han spelade alla sju, och även de båda huvudpersonerna i ”Syndabocken” på en roman av Daphne Du Maurier. Alec är en brittisk universitetslärare på semester i Frankrike, där han råkar ut för sin dubbelgångare, som är så precis på pricken lik honom, att hans franska kopia, som vill bli av med sitt liv tills vidare, byter plats med honom, varpå Alec ställs inför en helt annan sorts liv: hans franska kopia visar sig vara adelsman, ha ett slott och en därtill hörande mycket sammansatt familj av diverse uråldriga aldrig lösta konflikter och förvecklingar. Gradvis fattar Alec varför hans kopia ville bli av med detta liv och inser vilken klämma han fastnat i men försöker ändå göra det bästa av saken och ordna upp alltsammans, vilket han lyckas med över all förväntan, – varefter den franska kopian väljer att komma tillbaka igen och återkräva det liv som Alec ordnat upp för honom.

Romanen är helt i Daphne Du Mauriers skoningslösa stil, en kallt grym och cynisk historia, medan filmen försöker ta en annan vändning. Denna andra vändning är inte helt lyckad, romanen är trots allt intressantare, och någon sorts kompromisslösning vore önskvärd.

Utom Alec Guinness ser vi Bette Davis som hans mamma, Pamela Brown som hans syster och överlag ypperliga skådespelare i alla roller, medan bearbetningen av Daphne Du Mauriers roman och dess omvandling för film är gjord av Gore Vidal, vilket naturligtvis gör den mer än väl sevärd bara därför om inte annat. Robert Hamer regisserade ”*The Scapegoat*” 1959.

Shakespearenotis

Apropå Gililovkontroversen: Anders Ekman har hört av sig från norr och kommenterat våra Gililovundersökningar och undrat varför vi konsekvent tagit ställning mot Bacon. Det har vi aldrig gjort. Ingen kan bortse från Bacons delaktighet i Shakespearefenomenet. Frågan är hur omfattande

denna var. Agerade han bara bakom kulisserna, eller skrev han faktiskt allt? Vi är den första att förfäktat att han åtminstone var en huvudaktör bakom kulisserna, i sina relationer till alla andra inblandade och troligen hela projektets organisatör. Däremot är det svårare att finna belägg för att han skulle ha skrivit en enda av pjäserna eller dikterna.

Anders Ekman har fastnat för den gamla föreställningen, att den anonyma diktsamlingen *"Love's Martyr"*, en avgörande nyckel i mysteriet, skulle ha utgivits redan 1601, medan Ilja Gililov i sitt mycket omfattande och uttömmande arbete utreder saken i hela den första delen och kommer fram till att denna diktnyckel inte kan ha utgivits före 1611 och belyser de tryckfel och andra misstag som lett till förmodandet att utgivningsåret skulle ha varit 1601. Vi rekommenderar varmt Ivan Gililovs epokgörande arbete i Shakespeareforskningen, som Göteborgs Universitetsbibliotek vägrade införskaffa på vår rekommendation.

Några milstenar, september 2014

- 1 100 år sedan den sista vandringsduvan "Martha" dog i Cincinnati zoo.
Därmed var arten utdöd, som en gång dominerat Nordamerika i gränslösa flockar.
100 år sedan Sankt Petersburg blev Petrograd.
75 år sedan det andra världskrigets utbrott genom Tysklands angrepp mot Polen.
- 2 Keanu Reeves 50 år.
150 år sedan Atlantas fall för general Sherman, berömt skeende från "Borta med vinden".
70 år sedan Anne Frank skickades till Auschwitz.
- 8 350 år sedan Nya Amsterdam övertogs av engelsmännen, som gjorde det till New York.
- 10 Robert Wise 100 år ("*West Side Story*", "*The Sound of Music*" bl.a.).
- 13 Jacqueline Bisset 70 år.
- 15 150 år sedan John Henning Spekes bortgång, som upptäckte Nilens källor.
- 16 Lauren Bacall skulle ha fyllt 90 år, dog alldeles nyligen.
- 18 50 år sedan Sean O'Caseys bortgång.
- 19 Brian Epstein skulle ha fyllt 80.
- 20 Kenneth More 100 år.
Sofia Loren 80 år.
- 21 Leonard Cohen 80 år.
- 23 75-årsminnet av Sigmund Freud.
50 år sedan premiären på "Fiddler on the Roof" ("Spelman på taket")
- 25 Michael Douglas 70 år.
- 28 Brigitte Bardot 80 år.
70 år sedan Arnhemslaget i andra världskriget. ("*A Bridge Too Far*")
50-årsminnet av Harpo Marx.

Återupplivningen, del 5: Doktor Sandy om Ukraina.

Jag fann honom, liksom mitt vandrарhem och min tyska värdinna, genast, och vi träffades direkt efter frukost. Naturligtvis kom samtalet genast in på Ukraina.

"Ärligt talat så bryr jag mig inte så mycket om det. Ukraina har äntligen definitivt lösgjort sig från Ryssland efter nästan 300 års ockupation, och dess väg leder ofrånkomligt in i EU. EU är här för att stanna, och ingenting kan stoppa det, inte ens Euron. Övergången till Euron var extremt dåligt skött och misslyckades i de flesta länder, men ändå var det en definitiv övergång, och inte ens England och Sverige kan bli av med dess inflytande. Ryssarna i Ukraina har valt att spjärna emot utvecklingen, och om de vill vara så dumma är det deras ensak. Jag tror att till och med Ryssland med tiden åker in i EU precis som Turkiet, den gode Jeltsin erbjöd ju till och med Ryssland åt Nato, men med en sådan som Putin som vill köra med handbromsen på lär det ta några decennier. Han skulle aldrig ha ställt upp för en andra presidentperiod, redan det fördubblade hans skurkstatus och gjorde hans och Rysslands sats värre än vad den redan var efter de oförglömliga mordena på Anna Politkovskaja på hans födelsedag till hans ovedersägliga vanära och på Alexander Litvinenko. Lavrov är kanske ännu värre men det

definitivt värsta liket i lasten som gammal sovjetproggare ständigt uppblåst av vodka och cigaretter om inte tyngre saker – han är som en rest av det där gänget som försökte störta Gorbatsjov i augusti 1991, murkna stenansikten allihop, där den bäste av dem, inrikesministern Pugo, åtminstone var anständig nog att begå självmord. Att hylla och försöka återupprätta Stalin, vilket är Putins dröm, är ungefär det sjukaste program man kan försöka satsa på i Ryssland, den enda världsskurken värre än Hitler tills Mao Tse Tung kom och följde hans exempel i kubik och uppfostrade Pol Pot att göra detsamma. Jag tycker synd om ukrainarna som tyvärr inte så lätt blir av med ryssarnas förödande och självdestruktiva efterhängsenhet.”

När det blev tal om den grekiska situationen blev han ännu mer bekymmerslös. ”Bry dig inte om det. Det går över. Grekerna har alltid flutit ovanpå. Ekonomin har alltid gått åt helvete med jämna mellanrum, vad är lysande affärer utan åtföljande bankrutter, det är en självklar naturlig del av det ekonomiska livet, och grekerna har alltid varit sorglösa. Det är inte ett folk som bekymrar sig och har aldrig varit det i motsats till oss tungsinta nordbor, utan de bara ger sig fullständigt i kast med livet på livets villkor utan att bry sig om risker och faror. De tacklar dem när de kommer. Ändå är de inte ansvarslösa. När problemet kommer tar de alltid i tu med det på allvar och löser det eller låter det passera av sig själv. Det här kommer att passera av sig själv. Värre är det med Ukraina, och där kan tungsinnet ta sig närmast tartariska proportioner.”

Ändå var det beklämmande att se hur Athen hade misshandlats. Hela centrum var i princip nersprayat av barbariskt oidentifierbart smutsklotter, som det tar år att putsa bort. Många ställen hade stängt, flera av mina gamla butiker var borta, och mitt favoritställe Tripolis, en gammaldags traditionell restaurang från 30-talet, hade stängt men kunde kanske öppna någon gång igen, som järnvägen mot Bulgarien.

Detta fenomen var doktor Sandy intresserad av. Jag berättade vad jag fått veta. För tre år sedan stängdes järnvägen av strejk, man trodde den skulle öppna igen när strejken var över, men det gjorde den inte. Därför har den viktiga järnvägslinjen mellan Grekland och Bulgarien legat nere sedan tre år, och bussarna är inte något bra alternativ.

Han beklagade att jag måste lämna Athen så tidigt efter bara två dagar till följd av förseningen och komplikationerna i Bulgarien. ”Låt dig inte slås ner av den grekiska krisen och tillståndet här. Som du ser fortsätter livet som vanligt, och Grekland med sin starka och skarpa för att inte säga upplysande mentalitet, som är tidlös, har alltid mycket att lära Europa och världen, där det värsta bekymret tycks vara att det här med ekonomin tas alldeles för allvarligt medan man missar viktigare angelägenheter, där den värsta är den globala klimatkrisen, som de ansvariga i olje- och kolbranschen, för att inte tala om bankerna, missbrukar sitt ansvar med att hellre tro på vad deras skygglappar visar dem än på verklighetens ständigt tilltagande varningar. Naturkatastroferna kommer att obönhörligt tillta och bli värre så länge man fortsätter förbränna olja och kol, avverka skogar, yngla av sig med för mycket barn och smutsa ner miljön. Det går inte. Det säger sig självt. Den värsta synden och enligt min mening enda synden är ansvarslöshet. Varje människa är inte ansvarig bara för sitt eget liv utan för allt liv i världen. Om man inte lever upp till detta ansvar och tar sitt ansvar har man inget existensberättigande.”

(I nästa nummer: *Den grekiska järnvägen.*)

Tålamsresan, del 1: Det första rycket.

Det var svårt att överge slagfältet. Allt pågick som värst, alla kriser på en gång: Gazakrisen med dagligt bombardemang trots pågående fredssamtal – om ett stillestånd slöts på tre dagar bröts det inom tre timmar, Isiskrisen i Irak med nya folkmord på gång mot yezidierna av alla oskyldiga folk, det omfattande bråket i Ukraina, där ingen ville ta ansvar för ett nedskjutet civilt flygplan med 300 passagerare, de flesta holländare, och då ingen kunde ta reda på vem som av misstag skjutit ner det, om det var ett misstag – ingen visste säkert, och Putin som hotade bestraffa hela världen för deras sanktioner med att bland annat stänga Rysslands luftrum – det var det största hotet mot min resa. Hemma var mitt arbete saboterat av YouTube-krisen – YouTube hade stoppat mitt konto till följd av

'copyright infringement' – copyrightsvarstjukan på YouTube tog sig uttryck genom sanslösa häxförföljelser på folk som bara menat väl med att vilja dela med sig av sina filmer.

Även vädret var hotande. I Indien var 300,000 människor på flykt undan de vanliga monsunöversvämningarna, och hela sommaren hade vädret varit mera extremt än vanligt – snö och frostvarningar varje natt i Finland under hela senare hälften av juni, vilket förstörde min vistelse där och avbröt den, så att allt det viktigaste arbetet där blev ogjort och måste lämnas därhän, till min utsägliga förtvivlan.

Men på flyget till Indien kom jag omsider, om det dock hängde på ett hår i Helsingfors – Göteborgsflyget var försenat, och vi släpptes inte ut ur planet på grund av ett tekniskt fel klockan 19.20 när min anslutning till Delhi var 19.30 i andra ändan av flygplatsen. Det blev det vanliga gatloppet, och 19.45 var jag framme vid rätt *gate* under hotet av "final call". Skulle mitt bagage hinna med ombytet den här gången? Det återstod att se. Jag hade gjort det igen – räckt äventyret handen på vinst och förlust.

Den värsta krisen hemma hade dock varit en rockkonsert som terroriserat västra Göteborg och vållat en hel del kommentarer och skrivelser på *facebook*. Här är några utdrag:

"Högsta volym långt in på natten ... när lugn och ro skall vara och återhämtning skall ske. Förmodligen har en del dålig hörsel resp. är inte rädda alls om hörseln. Det verkar på mig som livet rent allmänt har blivit mer bullrigt och ljudligt i dessa dagar med alla tekniska finesser, men om detta har bra effekter på människor och djur – där finns rapporter som betvivlar och bevisar detta. Tyvärr börjar det redan i barnåldern med för höga volymer... På arbetsplatser används hörselskydd, men på fritiden kan vi ösa på.

Parantes: Skulle gå oftare på bio, men även där har volymen ökat (kanske för att överrösta prasslandet av godis- o popcornpåsar). Går jag någon gång så inte utan att ha ÖRONPROPPAR med mig. ÖRONPROPPAR ÄR NUFÖRTIDEN ETT MÅSTE!"

"Det är som en sjukdom som hela tiden blir värre utan att folk ens märker det, då de samtidigt låter sig bedövas av den, långsamt men säkert, så att dövheten infinner sig allt tidigare i livet. Den äldre generationen hade sällan problem med dövheten före 80, men min generation har det redan i 60-årsåldern eller tidigare. Hur ska det då gå för alla dessa dagligen larmande ungdomar?"

Slottskogen, som är en allmän plats och stadspark hade spärrats av för detta evenemang, som tog 1700 kronor i inträdesavgift. Musiken vrålade och dunkade i tre nätter över västra Göteborg. Det var alltid värst omkring midnatt, men allra värst var det natten till fredagen, då jordbävningssdunket höll på till klockan 02.00. Som W. sade: "Vi lever i ett öronproppssamhälle."

Hur som helst, så lyckades jag flyga i luften igen och med framgång – som medpassagerare på flyget fick jag en ung fransyska från Vogeserna i östra Frankrike, Antoinette, som skulle besöka Indien för första gången och hade alla äventyr framför sig. Då hon ville till Ladakh hade hon råkat hamna precis bredvid den rätte mannen, och vi hade en mycket trevlig kväll tillsammans i flygstolarna med mycket rödvin. Detta var ett gott preludium för resan och dess första goda tecken.

Tyvärr förlorade jag henne genast. Hon skulle mot min inrådan stanna i Delhi i tre dagar för att uppleva festligheterna inför självständighetsdagen om två dagar, och hon var färdigt inställd på att bli magsjuk.

Bussen in till busstationen från flygplatsen tycktes inte hitta vägen. Tre gånger återvände vi till Connaught Place efter att ha snurrat runt i halva stan, så att jag kom sent fram till busstationen men var glad över att alls komma fram till slut. Men väl där fick jag genast en buss till Simla – med fläktar. Detta var synnerligen välkommet, då det var 30 grader varmt och ingen monsun – klarblå himmel.

Det första regnet nådde oss först efter Chandigarh. Halvvägs upp för bergen mot Simla gjorde vi en rast för te och annat. När bussen satte i gång igen uppstod det problem. Det ringdes i telefoner, bussen backade, parkerade sig provisoriskt, det spejades hitåt och ditåt, tills situationen klarnade: två gamla tanter hade glömts kvar och inte märkt när det var dags att lyfta. En bil körde i kapp oss med dem. De fick naturligtvis en liten tillrättavisning för sin försumlighet.

En andra incident inträffade när en långsam truck envist vägrade låta oss köra förbi den. När han äntligen efter mycket tutande och vår chaufför uppretad till raseri lyckats komma förbi prejade han in trucken och grälade på föraren. Konduktören hjälpte till. Under tiden blockerades hela trafiken.

Men fram till Simla kom jag efter precis tio timmar. Jag fick genast en nattbiljett på bussen till Manali och kunde i lugn och ro bege mig upp till *The Indian Coffee House* för dagens första måltid. Det regnade inte ehuru vädret var hotfullt, men på väg upp till mitt favoritkafé i Indien började det stillsamt dugga.

(Forts. i nästa nummer.)

Tillbaka till Spiti, del 11: Avsked från Lamayuru.

Jag beslöt att stanna en dag till i Lamayuru mest för att närmare undersöka vägen jag funnit igår till Atitse. Jag startade samma tid och följde denna gång konsekvent dalgången nästan ända fram till slutet, men denna gång hindrades jag av en oväntad komplikation. Något var fel med morgonens omelett. Jag vet inte vad min värd hade blandat i den, men det måste ha varit någon olämplig krydda, ty resultatet blev mitt livs hemskaste magvärk. Jag har aldrig upplevt något liknande. Jag trodde det var gas, men hur jag än hoppade jämfota kom det inte ut någon. Rapandet var besvärande, och jag hoppades nästan få upp det olämpliga för att bli av med det, men därav blev intet. Efter att ha vilat begav jag mig ändå upp på min vandring.

Koliken förföljde mig hela vägen upp, och understundom måste jag vika mig dubbel. Till slut övergav jag den trånga dalgången, som var ganska klaustrofobisk, man var inhägnad hela vägen utan någon utsikt, och tog mig upp mot vad jag trodde var passet, som inte syns förrän man är nära inpå det. Jag hade gissat rätt och fick min fulla belöning med kanske Himalayas mest fantastiska utsikt, och vädret var bättre idag än igår. Jag kunde lugnt ta mig ner till klostret, där tyvärr min munk denna gång inte var hemma, varför jag omgående lämnade platsen och tog den lättare, vackrare vägen tillbaka. Då var plötsligt varje spår av koliken lyckligt och spårlöst försvunnet.

Utan regn kom jag ner på 50 minuter igen, tog in på samma tesjapp och njöt där av mitt billiga utsökta te tills den unge innehavaren satte på sin outhärdliga aggressiva indiska våldtäktsmusik – det är utan tvivel denna suggestiva skvalmusik som utgör ackompanjemanget till alla de omtalade indiska våldtäkterna – varpå jag demonstrativt skyndade därifrån. Jag var hemma igen halv ett efter en fyra timmars *trek*. Nu kunde jag åtminstone vägarna.

Nere på *Dragon* hade jag min lunch i form av en riktig rispudding – det var här man skulle ta den. Min gamle värd på *Dragon* frågade mig varför jag inte längre bodde hos dem, som jag brukat göra. Han berättade att min värd på Shangri La brukade dricka. Det hade jag inte märkt, och gjorde han det var det hans sak, och det hade inte stört mig. Själv lät jag inte en dag gå utan min vanliga dos whisky, som höll mig frisk tills jag blev sjuk, och som då kurerade alla sjukdomar. Se bara på min bortblåsta förkylning.

Dock hade min värd på Shangri La problem. Han beklagade sig själv inför mig. Shangri La var populärt, många ville bo där, därför var det fullt, men av ständigt indiskt folk, som förde liv. Igår utanför min dörr, när jag redan gått och lagt mig, talade en av dem upphetsat och högljutt i sin förbannade mobil i minst en halvtimme. Vid ett annat tillfälle, när jag satt på terrassen och läste, kom en av dessa gäster, en *punjabi* med vacker hustru och barn, och satte sig bredvid mig och satte på sin indiska våldtäktsmusik. Jag protesterade genast, men ändå stängde han inte av den utan drog bara ner volymen. Han kunde inte förstå att den kunde störa mig i min läsning. Han var mycket arrogant, och min värd lät honom inte bo på hotellet med sin familj.

Det var inte alla dessa stökiga gäster jag i första hand saknade när jag lämnade Lamayuru. Aldrig hade jag konfronterats med en sådan turbulens där tidigare, och det var första gången på fem år som mitt gamla rum inte var tillgängligt. Ändå stannade jag längre än någonsin för den spännande utforskningens skull. Mitt gamla värdfolk nere på *Dragon* försökte övertala mig att bo hos dem nästa gång. Jag sade till dem som till Shangri La: *”Next year is another story.”*

Bussresan tillbaka till Leh avlöpte utan incidenter och vi var framme redan halv 2 efter fyra timmar med många stopp på vägen. Karin hade just kommit till Lung Snon tillbaka från Nubra, där hon hade haft alldeles för få underbara dagar, som alltid; men jag kunde inte få, som jag önskade, ett av de gamla billigare rummen i gamla huset med gemensamt badrum och kallt vatten. Min budget hade inte råd med samma rum jag haft med Janne för bara en person. Men när Legdan kom hem

klockan 6 meddelade han mig att jag kunde ha lyxrummet för samma pris som ett av de gamla rummen. Samtidigt meddelade han mig att jag var skyldig 100 rupier på min frukosträkning från förra gången. Jag betalade genast de 100 rupierna, tackade och tog emot och gick och duschade. Det fanns inget varmvatten, men det gjorde absolut ingenting.

När jag gick till *Tenzing Dickey* för en välbehövlig middag där efter Lamayurus alltför saltade soppor och omeletter (jag hade behövt dra in bältet ett hål) satt Paolo Amati från München där. Vi hade setts på bussen från Lamayuru till Likir, där han stigit av för att göra *baby trekken*. Detta hade han lyckats förträffligt med, det finns ingen bättre introduktion till Ladakh, men han hade inte stannat i Themisgang utan fortsatt direkt ner till Nurla. Han hade övernattnat i Hemis Shukpachen, den bästa byn, och fått mersmak. I morgon skulle han fixa tillståndet för ett besök i Nubra, där han planerade stanna tre dagar. Han var första gången i Ladakh och första gången i Indien, han var botaniskt intresserad och skulle kanske bli trädgårdsarkitekt, så när jag frestade honom med Sikkims läckerheter med världens största artrikedom av rhododendron och orkidéer fick han nästan spader. Han blev helt enkelt tvungen att besöka Indien fler gånger.

(I nästa nummer: *Avfärdsproblem*.)

Resan till Dzhangkhul, del 20: Bakslaget och gatloppet.

Det kom som en ohygglig baksmälla på hela resan, helt oförtjänt och lömskt försåtlig – aldrig tidigare har jag blivit så förrädiskt överfallen och bakifrån och dessutom i Manali och Dharamsala, de två orter som jag alltid med tillgivenhet betraktat som mina säkraste hamnar i Indien.

Jag var helt hjälplös och kunde ingenting göra. I Manali hade jag bemötts med solsken visserligen, men med tropisk klibbig värme, så att man svettades oupphörligt – just den sortens klimat som är det värsta jag vet. På måndagen satt jag i detta tillstånd uppe i Vashisht med min *fruit curd*-lunch utan jacka, ty man kunde inte ta med sig jacka dit upp så svettigt som det var, och morgonen hade varit dränkt av solsken – när ovädret och temperaturfallet kom. Jag visste att det var farligt men hoppades att jag skulle klara mig, och mer kunde jag inte göra. Det var omöjligt att skydda sig mot denna vädernyck.

I Dharamsala bröt förkylningen ut med förintande kraft – jag blev fullkomligt lamslagen och orkeslös, medan näsan forsade som Niagara. Min motståndskraft hade räckt tre dagar till Dharamsala men inte längre. Jag hade aldrig varit sjuk vare sig i Manali eller Dharamsala tidigare.

Ännu på torsdagen räckte mina krafter till för en vandring upp till Triund i regn och dimma, men den eftermiddagen var det kört. Det enda jag kunde göra var att köpa whisky. Ännu på fredagen orkade jag upp dit, men det var med nöd och näppe. Torsdag kväll laddade jag mig med en ägg**thenthuk** med mycket chili och sov nio timmar på det. Niagara upphörde, men det gjorde ousägligt ont att hosta.

Johannes som var i Dharamsala för Dalai Lamas föreläsningar, som han höll öppet varje morgon, var mycket bekymrad för min skull. Han bad mig att inte ta det så hårt, att inte betrakta hela resan som misslyckad för bakslagets skull, att det inte var mitt fel, och så vidare. Det var inte mycket jag orkade prata med honom, min röst var helt väck, men vi diskuterade i alla fall paret John Crook och James Low och deras intressanta bok om lamorna i Zanskar, som de besökt i kloster efter kloster medan de ännu levde, för att få veta deras hemligheter. Vi var helt överens om våra meningar om boken. Om och om igen hade lamorna försökt förklara för engelsmännen att deras meditationsteknik och mystiska hemligheter var ingenting man kunde klä i ord, och att engelsmännen bemödade sig förgäves. Johannes förstod fullkomligt vad de menade. Inga ord räckte till för förmedling av livets djupaste andliga insikter. Därtill krävdes förståelse för andra dimensioner.

Mina italienska vänner från Milano, som jag råkat i Leh förra året och som jag nu sammanstrålade med igen i Dharamsala, ville ge mig aspirin, men sådant trodde jag inte på. Vila, varm soppa, varma drycker, mycket citronte med ingefära, vitaminer och mera vila var det enda rationella receptet.

Jag frågade Johannes rent ut: ”Måste det vara så, att ju bättre du mår och trivs, och i ju bättre form du kommer i, måste då baksmällan vara desto hårdare så fort du kommer ner till skugglandet igen?”

Hans svar var nej. Han menade att jag bara haft otur. Jag fick den känslan att han bara ville trösta mig, som en läkare undviker att meddela en sanningsenlig diagnos om den är dödlig.

Det kändes som om hela resan var förfelad. Jag hade tänkt mig en meditationsresa med mycket läsning och skrivarbete, men aldrig hade jag skrivit så litet under någon resa som under denna. Och nu satt man inregnad i Dharamsala med en förkylning som gjorde en både socialt och fysiskt handikappad, med kroniskt rinnande näsa, förlorad röst och en hosta som gjorde ont, medan det enda man dög till var att ligga på sängen instängd i sitt rum och dricka whisky, som man hela tiden måste köpa mera av. Man var fullkomligt utslagen, bara för att vädret gjort en nyckfull vändning i Manali.

Ljuspunkten denna trista dag var att jag på det risigaste (och billigaste) kaféet Tsonghka sammanträffade med en gammal vän. Det var han som kände igen mig. Han hade varit kaféets ägare 2006-09 men var nu gift och hade en hustru i Belgien, som han i februari måste resa till för att stanna där. Han var en äkta tibetan, och vi hade ett långt och trevligt samtal tillsammans över min våldsamt chilikryddade kvällssoppa. Han mindes med glädje hur jag hade hjälpt honom till rätta med det engelska språket.

Nästa morgon regnade det hela morgonen. Triund var uteslutet. I en paus gick jag upp till Dharamkot åtminstone för att få möjligheten att njuta av en kopp te där. När jag nådde kaféet möttes jag av den vanliga vidriga hjärntvättsskvalmusiken, samma billiga låt som jag redan hört tusen gånger på andra caféer som jag avskräckts från. Daniel Barenboim beskrev en gång fenomenet att påtvingas dålig musik man absolut inte ville höra som att tvångsmatas med skräpmat. Och i Indien blir det bara värre för varje år. Något te vid Dharamkot blev det inte, och pausen i regnandet avbröts av mera regn.

Emellertid var det något fenomenalt med denna förkylning. Efter två dagars intensivt ”dukande under bordet” var såväl snuvan som hostan som bortblåsta, och krafterna var tillbaka. Som väl var hade tydligen infektionen inte gått ner i lungorna denna gång. Återstod gatloppet tillbaka till Sverige.

Bussen avgick punktligt klockan 18, men chauffören var långsam. Den skulle ha nått Delhi samma tid på morgonen men var 90 minuter försenad. Krympande marginaler var det värsta jag visste. I bussterminalen fick man lägga in högsta växeln för att komma förbi alla gatloppsinstanser (rickshawförare, taxichaufförer, rådgivare och andra byteslystna ”hjälpare”) för att komma fram till tunnelbanan. Det gällde att komma raskt fram till flygfältet, varför jag avskrev bussalternativet. Det skulle jag inte ha gjort.

För att komma fram till tunnelbanestationen måste man ränna runt hela busstationen, då där pågick renoverings- och gatuarbeten överallt, som spärrade alla vägar. Man kom genomsvevande fram genom alla säkerhetskontroller och röntgenbagageundersökningar till tunnelbanetåget, men vid New Delhi kom chockbeskedet: tunnelbanetåget till flygplatsen var nerlagt för dagen, troligen för reparationer. Man fick ta bussen.

Innan man hittade bussen hade man sprungit runt hela *New Delhi Railway Station*, men den bussen existerade åtminstone, och den förde en åtminstone fram till flygplatsen – en dryg timme före avgång. I Delhi skulle man alltid infinna sig minst tre timmar före.

Till följd av detta fick jag ingen fönsterplats, ty planet var fullt, men jag kom med. Den som fick fönsterplatsen bredvid mig släppte resolut ner fönsterluckan för att aldrig öppna den mera förrän vid landning medan han bara tittade på filmer typ ”*I, Robot*” och sådant eller sov.

Man kunde åtminstone trösta sig med rejäla doser rödvin till maten, men oturen ville att vi skulle få två ystra kraftiga fullständigt omogna och tanklösa unga amerikanskor framför oss. Dessa slängde sig i sina stolar hela tiden. Vid ett tillfälle, utan förvarning, fällde amerikanskan framför mig plötsligt ner sitt säte hela vägen, så att mitt fulla vinglas spilldes ut inte bara över byxorna och sätet utan även ner i min öppna väska med alla böckerna. Dock var flygvärdinnorna mycket förstående och hjälpsamma. De försåg mig med byxrengöringsmedel och gav mig en ny torr sits i stället för den rödvinsdränkta och dessutom ett nytt fullt glas. Naturligtvis torkade man dock inte. Det var bara att finna sig i att känna sig nerpissad. De två damerna fällde inte upp sina säten igen förrän inför landningen efter sex timmar.

Vädret var dock hyfsat, och det värsta gatloppet verkade vara över vid Helsingfors. Man kunde försiktigt börja summera resan. Den började så lyckligt trots omfattande strul och förblev genomgående lycklig ända fram till bakslaget i Dharamsala. Jag hade tänkt kalla den ”lyckliga resan”, men efter slutfasens kriser måste det i stället mera korrekt bli ”Resan till Dzhongkhul”, då det besöket

blev resans *clou*. Emellertid uppvisar resan ett häpnadsväckande bokslut: total kostnad: 7500 kronor. Jag hade lyckats hålla budgeten på max 750 rupier om dagen, alltså under 100 kronor, och hade därmed inte behövt röra reserverna. Nosen rann ännu något, om dock syndafloden övergått i en försvinnande rännil, hostan var så gott som obefintlig redan, ingenting hade gått ner i lungorna – tre dagars inkubation, två dagars utbrott, och färdigt – så man kunde anse sig som tämligen skadeslös trots allt. Man var ännu inte kokt.

9.8 – 9.9.2012

Föreseningsresa med komplikationer, del 9: Darjeelings varma famn.

Tåget avgick punktligt. Mina medpassagerare var alla lokala, två bröder med assamitiskt utseende, en familj på tre personer, där mamman var en åbakig tjockis som jag skulle få problem med, och några till. Bara en talade god engelska.

Problemet med tanten var det, att hon alltid skulle gå och lägga sig och hade slafen ovanför min, där man inte kunde sitta om slafen ovanför var nedfälld, och jag hade mycket att läsa, ”Strändernas svall” av Eyvind Johnson och ”Kaos” av Alexandra Pascalidou. Jag fick mestadels sitta på en kista på golvet, där jag hade min egen väska som ryggstöd. Kupén var överbelamrad med bagage – inte en väska till fick plats.

Emellertid blev resan relativt bekväm, och jag slapp byta tåg klockan 3 på natten. Servicen var god med möjlighet till frukost, lunch och middag för sammanlagt 250 rupier, och te och kaffe kunde man fylla på med hela tiden. Bästa poängen var emellertid att man kom utvilad fram till Darjeeling utan att ha frusit under de båda nätterna och med bara tre timmars försening – det tog 32 i stället för 29, med den påföljd att man kom fram klockan 8, perfekt tid för att hinna upp till Darjeeling före middag.

Det bästa var emellertid att vädret var kalas. Redan den andra morgonen stod det klart att man skulle få se Kanjenjunga redan från tåget. Detta är sällsynt. Det magnifika berget höjer sig 8000 meter i princip direkt över slättlandet, vilket är en oförlömlig syn. Det kändes som om jag aldrig välkomnats så varmt till Darjeeling förut.

Dessutom bjöds jag på idealiska medpassagerare i jeepen upp. Två slovenskor var de första, sedan dök en lustig man från Calcutta upp som bott i Arizona i 24 år och ändå talade en erbarmlig engelska, hälften obegriplig, och en ung grann kines från Montreal – hans far hade lyckats ta sig ut ur Kina när han var två år. Han hette Wy Lu och var utomordentligt sympatisk.

Bilden fullkomnades genom en ung mor och hennes son som jag först trodde var amerikaner men som var från Leeds. Hon avskydde England och hade regelbundet kommit till Indien sedan 1989, tre år före mig, och var fullkomligt hemma i Darjeeling. Hon hette Rachel, sonen hette Alby, och vi blev genast goda vänner. Alla vi fem, Gopal från Arizona, Wy Lu från Canada, Rachel och hennes son och jag skulle bo i samma kvarter, så jeepen körde oss vänligen nästan ända upp. Gopal tog rum hos mig i Tower View, där jag genast fann min gamle värd på plats och fick min vanliga dormitorieplats för 100 rupier. Rachel och hennes son skulle bo mitt emot, och Wy Lu hade bokat rum på baksidan av kvarteret vart han tog med sig slovenskorna.

Det blev alltså denna gången en synnerligen angenäm ankomst till Darjeeling – allt var perfekt och klaffade och kunde inte bli bättre. Det råkade vara Nehrus födelsedag, så mycket hade stängt, jag kunde inte få mitt Sikkimtillstånd förrän i morgon, men för en gångs skull i Darjeeling hade jag ju ingen brådska.

Det var 11 grader i rummet, men det blev inte kallare. Till rumskamrat fick jag en mycket sympatisk ung korean, som var där med två vänner. Han läste Dostojevskij och Rilke i koreansk översättning. Han rökte, men det bekom inte mig: genom att jag aldrig rökt något har jag heller aldrig haft något emot att andra röker, vad de än röker. Jag förklarade saken för Zjuno, som han hette, när han frågade om jag inte rökte hasch åtminstone, att jag alltsedan barndomen varit behäftad med extremt känsliga lungor, så att jag alltid hostat i två månader efter varje förkylning. Därför hade jag alltid varit rädd om mina lungor och aldrig rökt något.

På morgonen halv 4 kunde jag inte låta bli att stiga upp och vandra åstad till Tiger Hill efter fem timmars sömn men utan att ha frusit – jag hade inte ens behövt sova med strumpor på. Jag var framme

redan klockan 5 i god tid före soluppgången, varvid det förvånade mig att jag klarat av en 11 kilometer lång uppförsbacke så snabbt. Emellertid var trängseln där uppe fruktansvärd, och jag har aldrig tidigare sett en sådan trafikstockning där, när 150 jeepar trängdes för att komma fram på en enfilig väg, så att ingen kom fram utom fotvandrarerna. Jag fick plats i den nästhögsta *lounge*n, men även där var trängseln förskräcklig, då alla bengalturister från Calcutta var där och skrek och larmade och grälade och trampade varandra på tårna. Min värd hade varnat mig för att alla skulle till Tiger Hill för soluppgången nu när det var vackert väder, men jag hade ändå valt att ta risken. När den värsta trängseln var över och solen äntligen sluppit upp började leden glesna, och jag fick återigen några fina bilder. Det hade minsann varit värt besväret.

Sedan tog jag den vanliga promenaden tillbaka via lejonmonumentet på Kalimpongvägen, Lama Anagorika Govindas gamla Ghoomkloster från 1850 och Vishnutemplet uppe på höjden. Jag var tillbaka hemma klockan 10 efter fem timmars vandring med en och en halv timmes uppehåll på Tiger Hill. När jag gjort samma promenad för två år sedan hade jag varit mycket tröttare.

Sedan var det dags för en äntlig frukost på Tower View Lodges soliga veranda. Där dök Wy Lu plötsligt upp, insåg vilken förträfflig plats det var och lovade komma åter och äta frukost där nästa morgon med mig. Han hade sett Rachel och Alby medan jag hade saknat dem, då jag tappat bort dem när jag installerades och inte fått veta vart de tog vägen. Det visade sig då att de bodde precis mitt emot.

Han skulle åka med det gamla tetåget ner till Ghoom under dagen, och jag klarade av alla mina formaliteter: tillståndet för Sikkim, och min tågbiljett tillbaka till Delhi den 27-e med Rajdhaniexpressen. Jag hade återigen tur. Jag fick den sista biljetten på tåget. Hade jag kommit till Darjeeling två dagar senare enligt den ursprungliga tidtabellen hade jag inte fått plats på rätt tåg.

(I nästa nummer: *Bakslag i Gangtok.*)

Vipassana

Johannes hade genomlidit Vipassanaorgien i meditation. Det är en av de svåraste och strängaste buddhistiska övningarna för självkänedom, självkontroll och självdisciplin och inbegriper tio dagars sträng meditation under absolut tystnad nästan tio timmar om dagen med uppehåll bara för lunch och middag lämpligt anpassade efter disciplinen samt vila om natten. Jag frågade honom hur det kändes efteråt.

”Som att vara pånyttfödd. Det är ett slags omvänd hjärntvätt där, i stället för att man blir urlakad, programmerad och reducerad till en zombie, man blir mera medveten och levande. Det finns ett antal etablerade hjärntvattsprogram, där de flesta handlar om ett ändlöst sökande längs vilseledande vägar i jakten på den upprepade upplevelsen av illusionen om självgodhet, eller *self-satisfaction*, som är ett bättre ord på engelska, men buddhismens meditationer handlar bara om koncentration, focus och medkänsla med andra. Man skärper sig själv för att bättre kunna tjäna livet. Vipassana är den extremaste övningen jag vet i den vägen, möjligen kan det finnas ännu högre discipliner i den tantriska buddhismen, men Vipassana är alldeles tillräckligt. Jag kan rekommendera den åt alla andligt intresserade människor. De kommer ut på andra sidan med nya ögon, nya upplevelser och insikter om livet, en helt ny och mera positiv livssyn och framför allt en större öppenhet och välvilja.” Det stämde så till vida, att de tre, nu fyra människor jag kände som genomgått Vipassana, var kanske de mest levande, medvetna och närvarande människor jag kände. ”Du borde göra det själv någon gång sedan när du inte längre har för mycket att göra.”

Han var mycket intresserad av hur jag ställde mig till högervidningen i Europa och den nya framväxande rasismen. Jag ställde mig neutral och avvaktande med noggrann observation av utvecklingen med särskild oro för vad som hände i Ungern. Johannes var mera kärvt kategorisk.

”Rasismen är den värsta fälla som mänskligheten kan hamna i. Det är alltid en återvändsgränd, vilket historien bevisar. Den amerikanska rasismen slutade i inbördeskrig, och den nazistiska rasismen var självdestruktiv från början. Det kunde bara sluta hur illa som helst. Att rasistiska företeelser existerar ännu idag, som Ku Klux Klan och nynazismen, kan inte förnekas, men de kan bara existera

underjordiskt i lönnedom och kan aldrig bli rumsrena eller politiskt acceptabla. Rasism är undergrävande av människans egen mänsklighet och ingenting annat.

Dock är det skillnad på rasism och rasism. Det är särskilt intressant att då jämföra de extremaste formerna. Det är nazismen, med dess folkmord på judar, zigenare och andra utbölingar, och det kommunistiska Kina med dess metodiska förintelse och försök till kulturmord på tibetaner, uigurer och manchurier. Manchurierna är nästan redan totalt förintade och existerar bara som marginell folkspillra, medan tibetanerna och uigurerna aldrig upphört att bjuda motstånd, precis som judarna mot nazisterna.

Vad är då skillnaden? Nazisterna försökte aldrig utrota judarna förrän i och med det andra världskriget, fastän världsjudendomen redan 1933 förklarade nazisterna oförsonligt krig med krav på deras förintelse. Klart är att den nazistiska rasismen betraktade främst judar och zigenare men även andra raser som underlägsna som kunde behandlas med nedlåtande översitteri, och på exakt samma sätt betraktar Han-kineserna alla andra folk och raser. Där är den stora likheten. Det är inte alls felaktigt att betrakta Kommunistkina som ett nytt Nazityskland.

Hur har då kineserna förfarit med andra folk jämfört med hur nazisterna behandlade judar och zigenare? Kinesernas program har varit mycket mera metodiskt och långsiktigt. Från början riktade kineserna in huvudstöten mot den tibetanska och uiguriska kulturen och identiteten. Precis som nazisterna gick de smygande fram med ständigt accelererande restriktioner och försiktigt framflyttande av sina positioner i en långsiktig plan, och först efter nio år, när kineserna hade brutit mot alla sina fredliga avtal med tibetanerna och krävde Dalai Lamas närvaro i Peking, stod det klart för tibetanerna att kineserna inte ville dem något gott. Reaktionen blev total, Dalai Lama flydde, och i upproret massakrerades 88,000 tibetaner. Det var bara början.

Vad kineserna gjorde under kulturrevolutionen var ett försök till överlagt mord på hela den tibetanska kulturen och identiteten. De försökte förstöra alla tibetanska böcker, alla kloster och tempel och förinta alla tibetanska munkar och nunnor. Kloster bombades med flyg, eller munkar tvingades riva sina egna kloster. Katedralen Jokhang i Lhasa desekrerades och gjordes till stall. De lyckades inte helt men nästan. Över 6000 kloster förstördes och bara 13 blev kvar, och tre femtedelar av alla tibetanska skrifter gick förlorade för alltid i kinesernas kulturförintelse. En femtedel av den tibetanska befolkningen mördades. Och märk väl, Tibet hade ockuperats av den kinesiska fiendemakten 1950. När Tyskland ockuperade Holland och Belgien, Danmark och Norge försökte de aldrig förinta dessa länders kultur eller utrota deras befolkningar. Under 30-talet försökte de göra sig av med alla judar inom landets gränser med att tvinga dem utomlands. Utrotningsförsöket kom först med världskriget.

Det största problemet med kineserna är att de är så många, omkring en femtedel av världens befolkning, och de har alltid varit rasister med föreställningen om Mittens Rike som världens centrum och enda viktiga del, som om hela världen rörde sig runt Kina. Jag har rest i Kina och känner dem. De är i allmänhet varken goda eller lyckliga idag. Årtusendens förtryck har gjort dem avdomnade och intellektuellt passiva, och det enda de kan är att arbeta hårt. De har reducerats till myror i en myrstack.

Därför passar dem marxismen så bra, då Marx önskade reducera hela mänskligheten till arbetande myror i en myrstack. Kan man ha något att invända mot att Hitler hade vissa invändningar mot detta?

Moderna rasister med insikt i världens överbefolkningsproblem menar, att ingen skulle sakna afrikanerna om alla dessa försvann, eller muslimerna om alla dessa försvann, men det finns goda afrikaner och muslimer. Däremot har jag aldrig träffat på en god kines utom i undantagsfall och då i exil.”

Denna artikel återkommer mera utförligt och i sitt rätta sammanhang längre fram i ”Tålamsresan”.

Göteborg den 17 september 2014